

Ynglefuglene på Tipperne 2019

Notat fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi

Dato: 23 januar 2020
Nr. 3

Foto: Erik Biering.

AARHUS
UNIVERSITET

DCE – NATIONALT CENTER FOR MILJØ OG ENERGI

Datablad

Fagligt notat fra DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi

Forfattere: Ole Thorup¹ & Thomas Bregnballe²
Institutioner: ¹Amphi Consult
²Institut for Bioscience

Faglig kommentering: Rasmus Due Nielsen
Kvalitetssikring, DCE: Jesper Fredshavn

Ekstern kommentering: Miljøstyrelsen. Kommentarerne findes her:
http://dce2.au.dk/pub/komm/N2020_3_komm.pdf

Rekvirent: Miljøstyrelsen

Bedes citeret: Thorup, O. & Bregnballe, T. 2020. Ynglefluglene på Tipperne 2019. Aarhus Universitet, DCE – Nationalt Center for Miljø og Energi, 13 s. – Fagligt notat nr. 2020|3
https://dce.au.dk/fileadmin/dce.au.dk/Udgivelser/Notatet_2020/N2020|3.pdf

Gengivelse tilladt med tydelig kildeangivelse

Sideantal: 13

Indhold

Indledning	4
Forekomst og ynglesucces	4
Usædvanligt tørre enge betød få ynglende svømmecænder og brushøns	6
Høj klækningssucces hos flere arter af engfugle	8
Adskillige par af stor kobbersneppe fik unger, men kun få unger blev flyvefærdige	9
Stor tilbagegang for engryle	11
Gul vipstjert på Tipperne	11
Tak	13
Referencer	13

Indledning

Tipperne er et af de vigtigste områder for engfugle i Europa. Her yngler blandt andet mere end 300 par vadefugle fordelt på 8-10 arter. Især forekomsten af tocifrede antal ynglende par eller hunner af engryle, brushane og stor kobbersneppe gør Tipperne til noget særligt. På europæisk plan er det således under fem lokaliteter, der har tocifrede antal af alle tre arter, og engryle, brushane og stor kobbersneppe er de tre mest truede engfugle. Ynglefuglenes forekomst på Tipperne er registreret årligt siden 1928, og materialet udgør således en af verdens længste tidsserier for ynglefugle.

Overvågningen af fugle på Tipperne er en del af det nationale overvågningsprogram NOVANA.

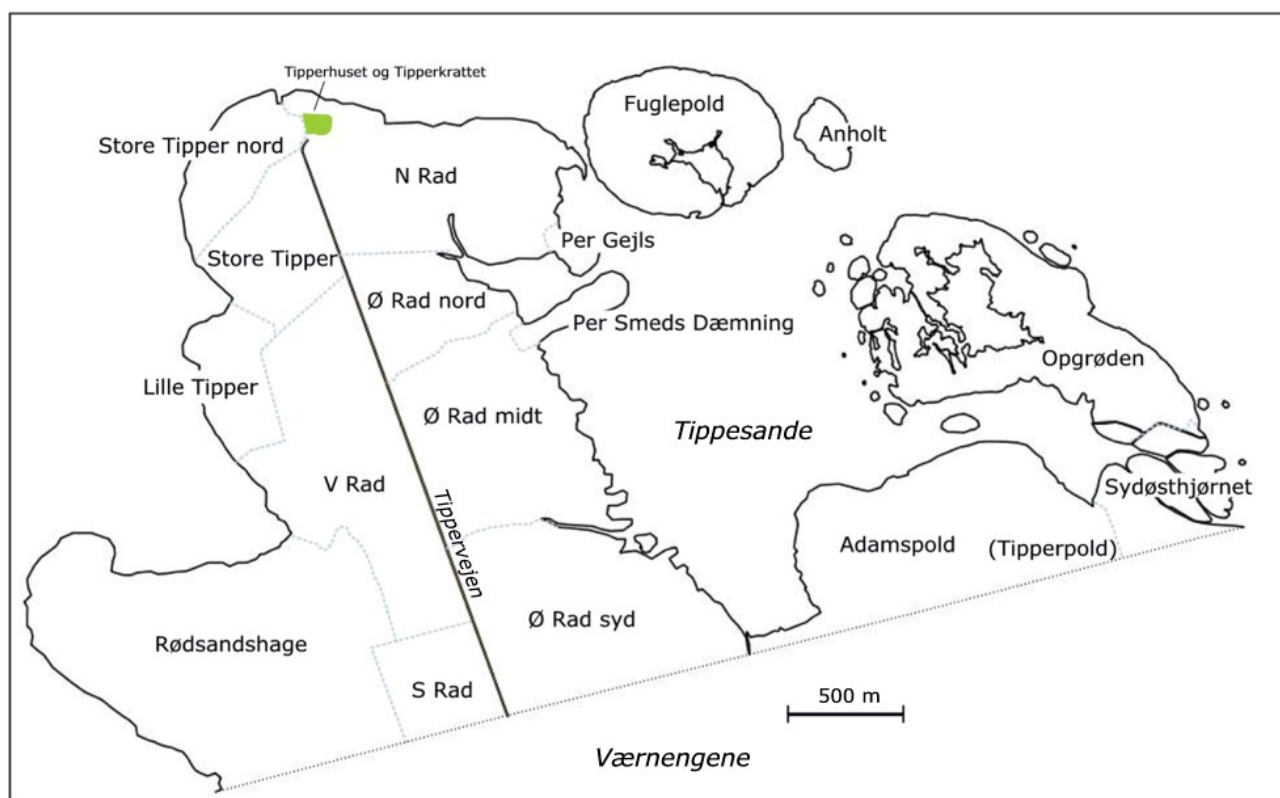
Ole Thorup, Amphi Consult har sammenstillet data og forfatterne har i fællesskab udarbejdet den endelige tekst. Miljøstyrelsen har haft notatet til kommentering inden publicering.

I det følgende fremlægges uddrag af resultaterne fra overvågningen af ynglefugle i 2019. Anvendte stednavne findes angivet på kortet i Figur 1.

Forekomst og ynglesucces

I Tabel 1 er forekomsten vist for nogle af de arter af ynglefugle, der har optrådt på Tipperne i perioden fra 1975 til 2019.

Ud over de systematiske registreringer af engfuglenes yngleforekomst er deres redesucces blevet overvåget siden 1986 (Tabel 2). Tillige er forekomsten af ungefamilier blevet kortlagt siden 1998 (Tabel 3), og disse data benyttes også til at estimere ungerens overlevelse.

Figur 1. Kort over Tipperne med lokale stednavne angivet.

Tabel 1. Antal ynglepar på Tipperne af en række arter af ynglefugle. Forekomsten i 1975-2014 vises som gennemsnit for tiårsperioder, mens forekomsten i 2015-2019 er vist for de enkelte år. Gennemsnittene afrundes til hele tal med undtagelse af hjejle i 2005-2014, hvor der i alt fandtes fire ynglepar i de ti ynglesæsoner.

	1975-1984	1985-1994	1995-2004	2005-2014	2015	2016	2017	2018	2019
Knopsvane - par	36	8	1	1	0-1	7	4	2	2
Atlingand - par	6	6	4	3	1	1	5	6	0
Skeand - par	16	31	7	5	0	7	1	1	0
Knarand - par	3	4	2	2	2	7	7	11	8
Gråand - par	30	44	50	59	42	50	65	43	28
Spidsand - par	15	18	6	2	1-2	2	3	1	0
Rørdrum - par	0	0	0	0	1	1	0	0	0
Strandskade - par	8	18	13	8	6	5	5	5	6
Klyde - par	252	345	97	49	23	7	8	9	24
Hjejle - par	0	0	0	0,4	0	0	0	1	0
Vibe - par	112	192	128	131	151	104	78	128	125
Stor regnspøve - par	0	0	1	4	2	2	1	1	1
Stor kobbersneppe - par	81	153	101	68	51	39	29	31	29
Brushane - ynglehunner	93	160	75	37	19	17	14	19	10
Brushane - dansehanner	55	78	30	19	14	13	12	9	11
Engryle - par	15	115	82	28	22	23	22	17-18	13
Dobbeltbekkasin - par	15	16	4	3	0	0	0	1	0
Rødben - par (optalt)	98	457	166	110	113	81	81	103	95
Hættemåge - par	174	289	5	1	0	0	0	0	0
Stormmåge - par	5	3	2	1	0	0	0	0	0
Sølvmåge - par	1	0	1	1	3	1	2	1	1
Svartbag - par	0	0	0	0	1	0	1	1	1
Havterne - par	50	90	24	6	0	0	0	0	0
Rørhøg - par	1	2	2	2	2	2	1-2	2	1
Bysvale - par	0	0	0	1	0	0	0	2	3
Landsvale - par	8	6	5	8	16	15	14	16	10
Tornsanger - sangterritorier	1	2	6	9	14	15	9	9	14
Gul vipstjert - par	50	89	41	50	49	79	97	106	90

Tabel 2. Andel af reder (%) af undersøgte vadefugle, hvor æggene blev spist af fugle eller rovpattedyr i 1986-2019, hvor dette blev undersøgt. Beregnet ud fra kontrollerede reders gennemsnitlige daglige overlevelse. " - " angiver at der var for få data til beregning.

	1986-1990	1991-1995	1996-2000	2001-2005	2006-2010	2011-2015	2016	2017	2018	2019
Strandskade	33	59	96	100	98	97	-	-	-	-
Vibe	39	52	84	74	60	80	97	90	52	51
Stor kobbersneppe	34	54	94	69	74	76	-	-	39	50
Brushane	34	51	87	72	63	64	-	-	-	-
Engryle	31	48	72	51	43	68	53	95	-	51
Rødben	21	54	87	77	66	82	81	43	63	66

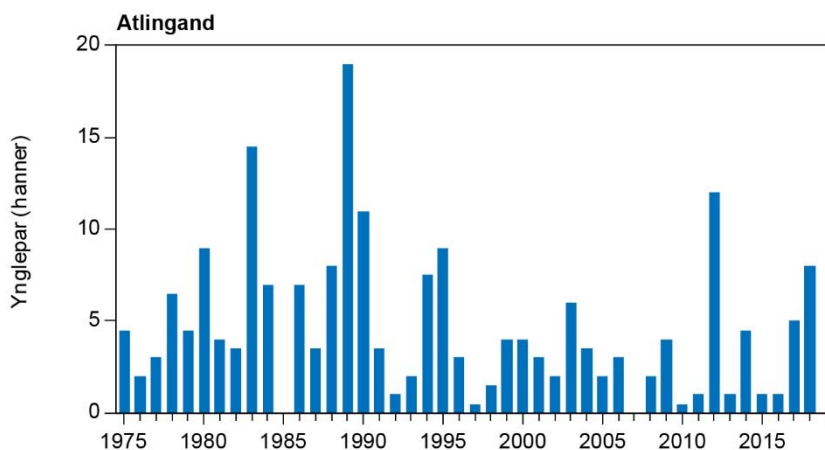
Tabel 3. Antal registrerede ungefamilier pr. år 1998-2019, hvor dette blev undersøgt for de nævnte arter. For klyde er der dog først tal for antal ungefamilier fra 2003, og for denne art vises også antal registrerede unger pr. par. For 1998-2013 er vist det gennemsnitlige antal pr. år i fireårsperioder.

	1998-2001	2002-2005	2006-2009	2010-2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Atlingand	0,3	0	0	1	0	0	0	0	0	0
Skeand	0	0,5	0	1	0	0	0	0	0	0
Gråand	6	4	7	6	4	2	6	3	3	0
Strandskade	1	0	1	1	0	0	0	0	0	2
Vibe	27	52	47	55	48	16	18	18	60	81
Stor regnspove	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Stor kobbersneppe	24	25	21	23	5	4	1	4	14	16
Brushane	8	21	11	19	6	1	1	1	4	2
Engryle	24	20	9	9	5	1	8	4	4	5
Rødben	64	67	52	37	19	14	15	23	33	35
Klyde (ungefamilier)	-	5	7	1	7	0	0	0	0	0
Klyde (unger pr. par)	0,14	0,18	0,30	0,05	0,59	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00

Usædvanligt tørre enge betød få ynglende svømmecænder og brushøns

Foråret 2019 var usædvanlig nedbørsfattigt. I de ti uger mellem 19. marts og 27. maj faldt der kun 34 mm nedbør på Tipperne, og det er i størrelsesordenen 40% af normalnedbøren for denne ca. 2½ måneder lange periode. Dette betød, at engene tørrede unormalt tidligt ud. De første pander og vådområder udtørrede midt i april og i første halvdel af maj tørrede de sidste vådområder ud. Dette havde stor indflydelse på antallet af de ynglefugle, der er afhængige af vådområder og fugtige enge. Størst effekt havde tørken på skeand og atlingand, der slet ikke yngede i 2019, hvor der til sammenligning yngede 12 par atlingænder og 13 par skeænder i det fugtige forår 2012 (Figur 2 og 3). Gråand er de fleste år ikke så påvirkelig af vandforholdene, men der fandtes dog kun 28 par i 2019, hvor gennemsnittet for de foregående ti år var 54 par.

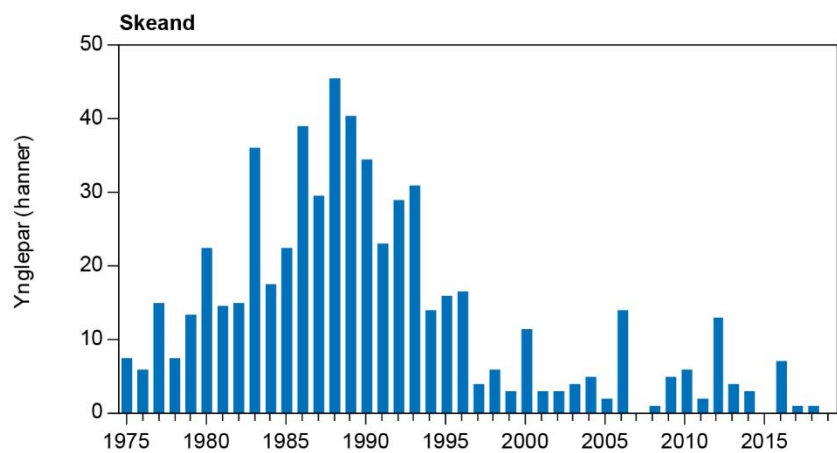
Figur 2. Antal ynglepar af atlingand 1975-2019. Bemærk at der var 0 ynglepar i 2019 samt i 1985 og 2007.

Tipperne er Danmarks vigtigste yngleområde for brushane. Antallet er meget afhængigt af omfanget af nedbør i det sene forår, og det meget tørre forår i 2019 betød, at der kun fandtes 10 ynglende hunner dette år. Det er det laveste antal i årtier. Foto: Morten Scheller Jensen.

Figur 3. Antal ynglepar af skeand 1975-2019. Bemærk at der var 0 ynglepar i 2019 samt i 2007 og 2015.

Antallet af ynglende hunner af brushane er også meget påvirket af fugtighedsforholdene på engene; når engene er meget fugtige i anden halvdel af maj og juni er der mange, når engene er meget tørre i samme periode er der få. Der fandtes 10 ynglende hunner af brushane i 2019, og kun én gang siden 1969 har antallet af ynglende hunner været tilsvarende lavt. Det var i 2007, hvor der også var usædvanlig lidt nedbør i april; også dengang tørrede engene ud sidst i april og først i maj.

Der var et stort antal brushaner på Tipperne i slutningen af april og starten af maj. Årets eneste hunner med ynglesucces var to, der startede æglægning usædvanligt tidligt, mens Tipperne myldrede af brushøns. Foto: Ole Amstrup.

Endnu sidst i april 2019 var der tilsyneladende attraktive forhold på Tipperne for brushøns, og der sås flere fugle på engene, end det er set i mange år. 27. april-1. maj optaltes der således 647 fugle (435 hanner og 212 hunner). Ynglefuglene bliver optalt, efter trækgæsterne har forladt Tipperne i anden halvdel af maj, og på dette tidspunkt var der kun 10 hunner og 11 hanner på reservatet.

Langt de fleste år starter de første hunner først æglægningen et godt stykke inde i maj, men i 2019 var der nogle hunner, der startede tidligere. En hun sås redeurolig 27. april, og to andre hunner sås med unger fra hhv. 28. og 31. maj, svarende til en start på æglægning i de sidste dage i april eller de første dage i maj. Det er de to tidligste ungekuld, der er fundet blandt de 232 ungekuld, der er registreret 1999-2019, perioden hvor ungekuld af brushane er eftersøgt systematisk.

Høj klækningssucces hos flere arter af engfugle

Der var en del rovpattedyr på Tipperne i 2014-2017, og engfuglene havde ringe klækningssucces (Tabel 2). Særlig mange rovpattedyr var der i 2017, hvor der var tre rævefamilier på Tipperne, og dette år klækkede der ikke mange unger af engfugle. Vibe, engryle og stor kobbersneppe var særlig hårdt ramt. På denne baggrund blev det besluttet at intensivere reguleringen af ræv og mårhund på Tipperne og den nordlige del af Værnengene.

Ved denne ekstra indsats lykkedes det i foråret 2018 at aflive 4 ræve og 12 mårhunde. De regulerende tiltag blev videreført i 2019, hvor der gennem engfuglenes yngletid blev aflivet 4 rævehvalpe og i alt 17 mårhunde, hvoraf 4 var voksne og 13 var hvalpe. Reguleringen havde tilsyneladende en positiv effekt på klækningssuccesen hos de tre talrigste engfugle vibe, rødben og stor kobbersneppe, hvor relativt få reder af vibe og stor kobbersneppe efterfølgende blev præderet (Tabel 2). Ydermere blev der for de tre arter registreret væsentligt flere ungefamilier i 2018 og 2019 end i årene 2014-2017 (Tabel 3). Disse sammenfald underbygger formodningen om, at prædation fra rovpattedyr har spillet en væsentlig rolle for vadefuglenes ynglesucces.

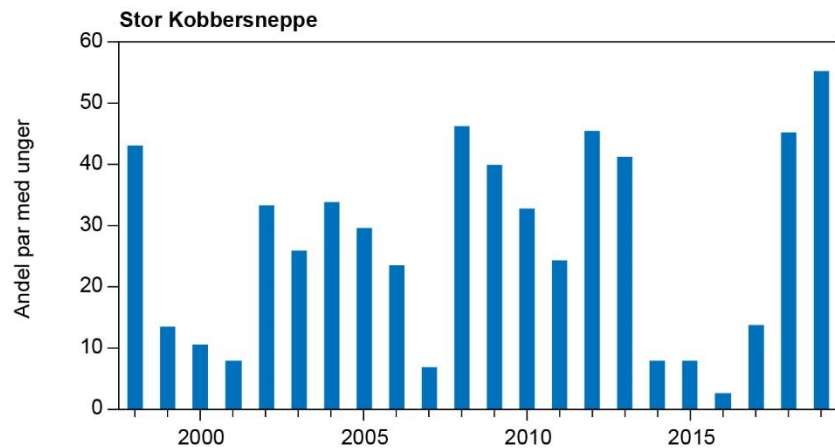
.Stor kobbersnepe og andre engfugle har haft en væsentlig bedre klækningssucces i 2018 og 2019, efter at der har været gennemført en øget og målrettet indsats for at regulere ræv og mårhund på Tipperne i de to sæsoner. Foto: Erik Biering.

To par strandskader klækkede unger i 2019 (1 par på Anholt og 1 par på Fuglepold). Det er første gang siden 2013, at der er strandskader, der har klækningssucces på Tipperne. Familien fra Anholt vandrede til Fuglepold, da ungerne var ca. en uge gamle. Det vides ikke, om der var nogle af ungerne, der blev flyvefærdige.

Adskillige par af stor kobbersnepe fik unger, men kun få unger blev flyvefærdige

Høj klækningssucces er ikke tilstrækkeligt til at give en god ynglesucces – de klækkede unger skal også overleve på engene til de bliver flyvefærdige. Det er ikke muligt at undersøge direkte, hvor mange unger, der bliver flyvefærdige, men ved hjælp af systematiske kortlægninger af ungevarslende fugle kan overlevelsen af ungefamilierne vurderes ud fra, hvor længe forældrefuglene markerer, at de har unger. Den gennemsnitlige daglige overlevelseshastighed i de overvågede reder af stor kobbersnepe tydede på, at kun ca. halvdelen af rederne blev præderet, og 16 af de 29 kortlagte par sås på et tidspunkt med unger. Dette er den højeste andel af registrerede ynglepar af stor kobbersnepe, der senere er blevet set med unger (Figur 4).

Figur 4. Andel (%) af kortlagte par af stor kobbersneppe der senere sås med unger 1998-2019 – perioden hvor dette er systematisk registreret.

Trods en relativt høj klækningssucces var der dog ikke mange unger af stor kobbersneppe, der nåede flyvefærdighed. Der sås en eller to flyvefærdige unger i 4 af de 16 registrerede kuld. På N. Rad forsvandt der 7 kuld mellem 7. og 12. juni, og på Ø. Rad forsvandt der 3 kuld mellem 12. og 19. juni. På dette tidspunkt var ungerne ca. 2-3 uger gamle. Noget helt tilsvarende skete for 11 af 14 ungekuld på Tipperne i 2018. Begge år havde engene været knastørre i en længere periode på tidspunktet, hvor ungerne omkom, og det er ikke usandsynligt, at ungerne har haft problemer med at finde tilstrækkelig føde. Ungerne fouragerer primært på insekter og edderkopper i vegetationen. Det kan naturligvis ikke udelukkes, at en specialiseret prædator har været hovedårsagen til, at ungerne forsvandt begge år. Mange ungekuld af vibe i de samme områder overlevede dog i perioderne, hvor ungerne af de store kobbersnepper forsvandt.

Stor kobbersneppe havde god klækningssucces i 2019, men kun få af de mange klækkede unger blev flyvefærdige. Foto: Erik Biering.

Stor tilbagegang for engryle

For andet år i træk gik antal ynglepar af engryle markant tilbage, og der blev fundet 13 par i 2019. Det er det laveste antal siden 1979 (Tabel 1), men dog stadig en del flere par end i perioden 1945-1979. I 2008-2017 fluktuerede antallet mellem 20 og 27 par (Tabel 1), mens der fandtes 17-18 par i 2018. I 1985-2007 var antal ynglepar væsentligt højere med et maksimum på 143-146 par i 1991.

Engene var meget tørre på tidspunktet, hvor engrylerne starter æglægningen i slutningen af april og starten af maj. Det er dog usikkert, hvor stor indflydelse tørken havde på tilbagegangen i antal registrerede ynglepar. 14. juni blev der set en farvemærket hun af engryle på vaden i Tippetande, der var blevet født på Tipperne i 2013. Denne fugl fandtes ikke inde på engene som ynglefugl, og det kunne indikere, at der var engryler tilstede på Tipperne, der opgav at yngle i 2019.

Der blev registreret fem par med unger svarende til 38% af de optalte par. Beregnet ud fra den gennemsnitlige daglige overlevelse i de overvågede reder blev omkring halvdelen af rederne præderet. Fire territorier lå i engområder med mange græssende kreaturer i tidsrummet for engrylernes rugetid. Rederne her fandtes ikke, men der vurderes at være en stor sandsynlighed for at nogle af eller alle fire reder blev ødelagt af græssende kreaturer.

Tre af de fem ungefamilier blev fulgt så længe, at det er meget sandsynligt at mindst én unge blev flyvefærdig, og der sås en flyvedygtig unge i to af kuldene. De to sidste ungefamilier klækkede omkring 10. juli, og de blev ikke fulgt så længe, at det vides, om der var unger, der blev flyvefærdige.

I 2017-2019 har der været mange ynglende gul vipstjert på Tipperne, der er et af de bedste områder for arten i Danmark. Foto: Erik Biering.

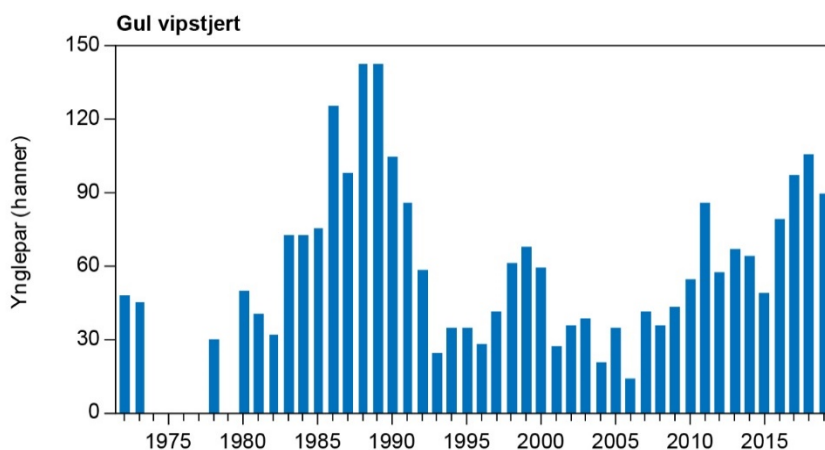
Gul vipstjert på Tipperne

Antallet af ynglende gul vipstjert på Tipperne har fluktueret meget i den periode, arten er blevet optalt (Figur 5). I 2019 optaltes 90 ynglepar, hvilket er lidt færre end i 2017 og 2018 (Tabel 1). 2019 var dog et år med mange ynglepar set i et længere tidsperspektiv. Der har været to perioder med særligt mange ynglepar på Tipperne: I 1986-1990 og igen i 2017-2019 ynglede mellem 90 og 140 par gule vipstjertes på Tipperne (Figur 5), og sammenlignet med andre

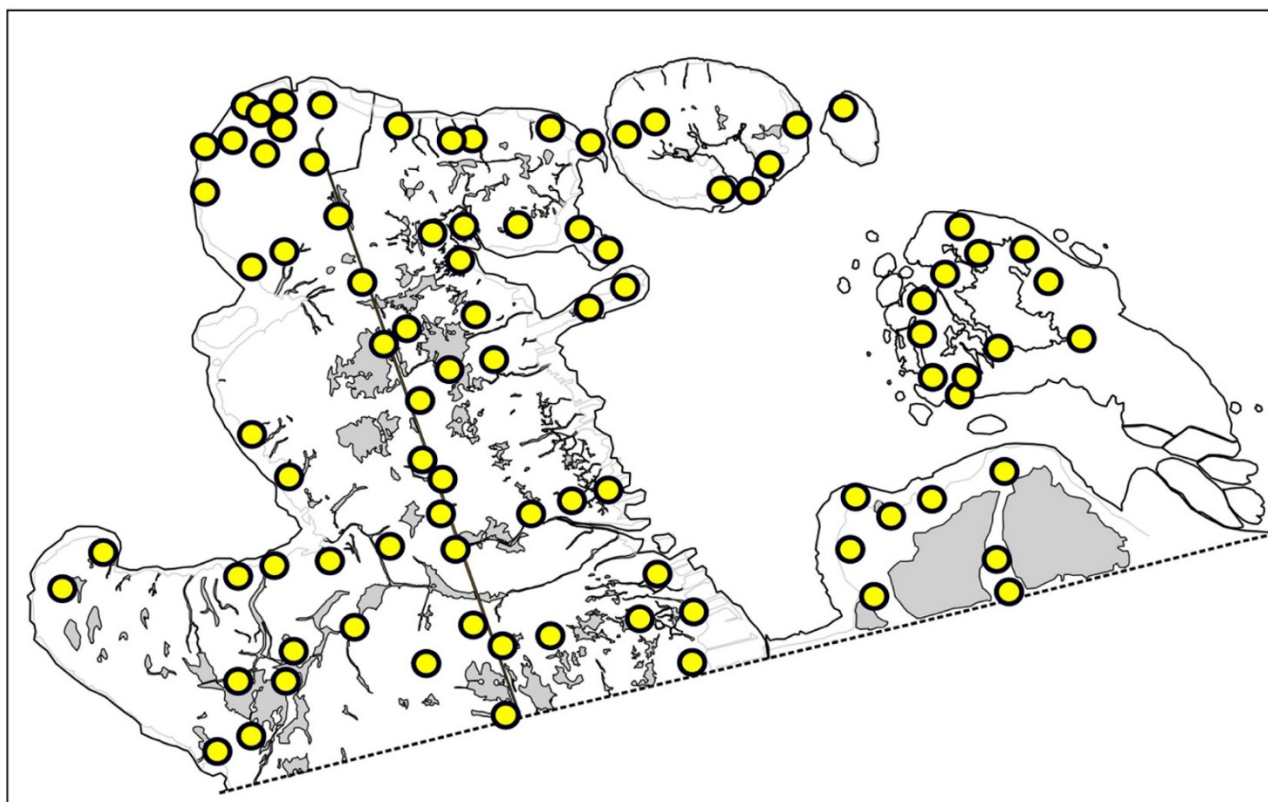
undersøgte yngleområder i Danmark er det en meget høj yngletæthed (Grell 1998, Kjeldsen 2008, DOFbasen).

Figur 5. Antal ynglepar af gul vipstjert på Tipperne 1972-2019.

Der mangler tal fra 1974-1977 og 1979.

Engene på Tipperne bliver udnyttet på forskellige måder. Nogle områder græsses tidligt, andre sent, og i nogle områder især i de østlige strandsumpområder er græsningstrykket ikke særlig højt. Engene inkl. strandsumpområderne på Tipperne har dog et træk tilfælles: Næsten alt græs bliver slået, og slættet bliver foretaget så sent, at de fleste unger af gul vipstjert når at blive flyvefærdige inden. Ungerne bliver flyvefærdige i anden halvdel af juni og første halvdel af juli. Dette sene slæt gavner utvivlsomt arten i området. Selvom yngleparrene af gul vipstjert ikke var helt jævnt fordelt i 2019, fandtes der dog ynglefugle i de fleste områder af Tipperne (Figur 6). Også i de fugtigste dele af det ugræssede klitområde mod nordvest på Tipperne fandtes der ynglende gul vipstjert; der blev i alt fundet 9 par i dette område, som har været uden landbrugsmæssig udnyttelse siden omkring 1960 (Figur 6).

Figur 6. Udbredelse af 90 ynglepar af gul vipstjert på Tipperne i 2019. Hver gul prik markerer et registreret ynglepar.

Tak

Vi retter en stor tak til Ole Amstrup, Erik Biering og Morten Scheller Jensen for levering af fotos til notatet.

Referencer

Grell, M.B. 1998. Fuglenes Danmark. – Gad.

Kjeldsen, J.P. 2008. Ynglefugle i Vejle. – Dansk Orn. Foren. Tidsskr. 102: 1-238.